

DE BOERENORLOG 1899 - 1902

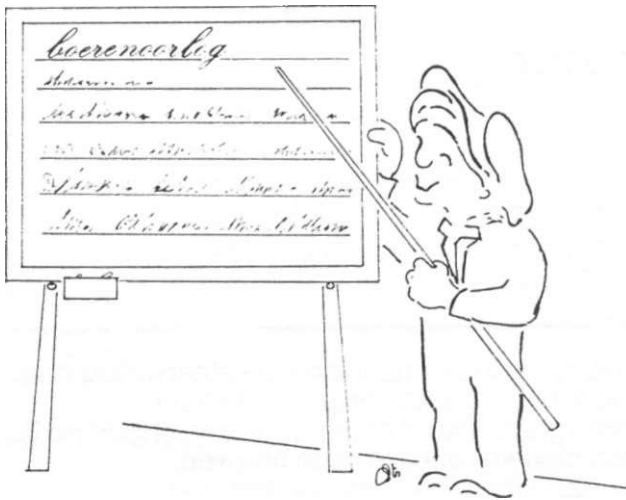

Jan van Riebeeck

- INLEIDING

Stichter van de Kaapkolonie

Wanneer men iets wil schrijven over de Boerenoorlog, kan men niet voorbijgaan aan de vele gebeurtenissen die aan deze oorlog zijn voorafgegaan, vooral niet aan de kwalijke rol die Groot-Brittannië hierbij gespeeld heeft. Hieronder volgt daarom een kort overzicht van de geschiedenis van Zuid-Afrika.

Eeuwenlang liep de scheepvaartroute naar en van Oost-Indië via Kaap de Goede Hoop; het Suezkanaal werd pas in de tweede helft van de vorige eeuw gegraven. Bij Kaap de Goede Hoop konden de schepen vers drinkwater krijgen, maar ook b.v. fruit. Daarom werd in 1652 door de V.O.C. (Verenigde Oostindische Compagnie) bij deze kaap een verversingspost gesticht en werd Jan van Riebeeck de eerste commandeur. Zijn beeltenis is te vinden op de van Riebeeckzegels die in 1952 hier in Nederland werden uitgegeven.

In de loop der jaren vestigden zich in Zuid-Afrika veel mensen uit Europa, waarvan de meesten uit Nederland afkomstig waren. Zij werden Boeren genoemd. In 1795, toen Nederland door de Fransen bezet was, namen de Britten het gebied rondom Kaap de Goede Hoop in bezit; in 1814 werd dit gebied officieel een kroonkolonie van Groot-Brittanië.

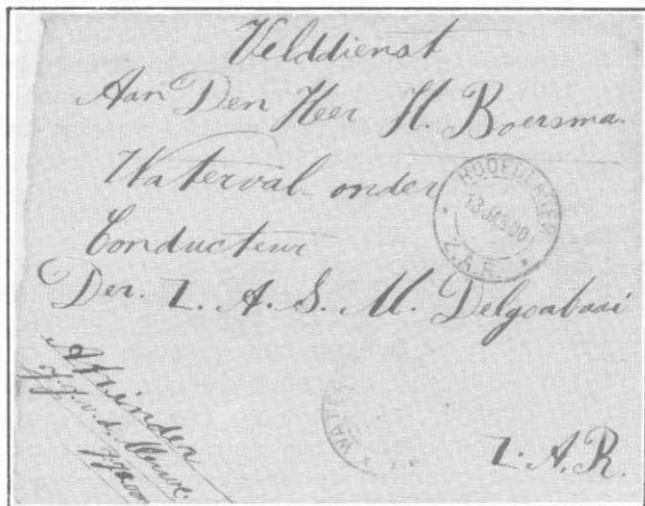
- ONENIGHEID MET DE BRITTEN

Al spoedig ontstonden moeilijkheden tussen de Boeren en de Britten. In 1838 begon de "Grote Trek" en vestigden zich de Boeren ten noorden van de Oranje-rivier waar zij de republiek Natal stichtten; later werden Oranje-Vrijstaat en Transvaal, officieel Zuid-Afrikaanse Republiek genoemd, gesticht. In 1842 reeds veroverden de Britten Natal en ook later vonden telkens moeilijkheden tussen de Britten en de Boeren-republieken plaats. Dit gebeurde vooral na de ontdekking van rijke diamantvelden en van goudlagen. Er zijn door Groot-Brittanië verschillende pogingen gedaan om zich meester te maken van de twee Boeren-republieken; er werd in 1880 en 1881 zelfs een kleine oorlog gevoerd.

Uiteindelijk werd de spanning zo groot dat op 12 oktober 1899 de Tweede Vrijheidsoorlog uitbrak; deze duurde tot 31 mei 1902 en werd, nadat de Boeren de ongelijke strijd verloren hadden, afgesloten met de Vrede van Vereeniging, een plaats even ten zuiden van Johannesburg. Bij dit verdrag werd onder meer overeengekomen dat de Boeren-republieken de status van kroonkolonie kregen, doch dat spoedig zelfbestuur zou worden verleend. Dit gebeurde in 1907. Hiermee was een einde gekomen aan de zelfstandigheid van de twee Boeren-republieken.

- DE TWEDE VRIJHEIDSOORLOG

De Tweede Vrijheidsoorlog wordt altijd de Boerenoorlog genoemd, vermoedelijk omdat deze oorlog van beslissende betekenis voor de Boeren is geweest en ook misschien gezien de veel langere duur dan de Eerste Vrijheidsoorlog. De oorlog begon omdat de

Veldpostbrief van het Boerenleger met het stempel Hoofdlager van 13 januari 1900. Dit leger lag toen bij Ladysmith.

Briefkaart met twee noodstempels, namelijk van Hattingspruit en van New Castle; beide plaatsen liggen in dat gedeelte van de kroonkolonie Natal dat toen door de Boeren was bezet. Zowel de twee stempels als de briefkaart geven aan dat de Boeren het door hen bezette gebied als een deel van de Zuid-Afrikaanse-Republiek zijn gaan beschouwen

Brief, afgestempeld op 13 november 1899 te Dundee in de kroonkolonie Natal en bestemd voor Johannesburg. Ook hier weer Zuid-Afrikaanse postzegels maar daarnaast nog een typisch Engels stempel.

Britten veel troepen aan de grenzen van de Boerenrepublieken samentrokken en deze weigerden terug te trekken toen de Boeren dit eisten. In de eerste periode van de oorlog hadden de Boeren veel succes; zij kenden alle mogelijkheden van het terrein en waren ervaren schutters. Zij vielen de Kaapkolonie en Natal binnen en brachten de Britten zeer zware verliezen toe. Langzamerhand wisten de Britten zich te herstellen, dankzij een overmacht aan manschappen en aan oorlogsmateriaal en door allerlei maatregelen tegen de krijgsgevangenen en hun achtergebleven familieleden.

- DE CENSUUR

In de vorige eeuw gebeurde het hoogst zelden dat tijdens een oorlog door de militaire autoriteiten brieven en briefkaarten gecensureerd werden. Gedurende de Boerenoorlog gebeurde dit nu wel en in zeer sterke mate, zowel door de Boeren als door de Britten. Gecensureerd werd de post van burgers én van militairen en zowel binnenlandse post als post naar en uit het buitenland. Bij de behandeling

van de verschillende soorten post meen ik de volgende indeling te moeten maken, waarbij tevens de censuur besproken zal worden:

- A. post van Boeren, zowel burgerlijke als militaire post;
 - B. post van burgers in de Britse koloniën en in de door de Britten bezette Boerengebieden;
 - C. post van en naar Britse militairen;
 - D. post van en naar Boeren in Britse krijgsgevangenschap;
 - E. post van en naar Boeren en hun familieleden, geïnterneerd door de Britten.
- Al deze groepen zullen stuk voor stuk nader worden besproken.

A. Post van Boeven, zowel burgerlijke als militaire post.

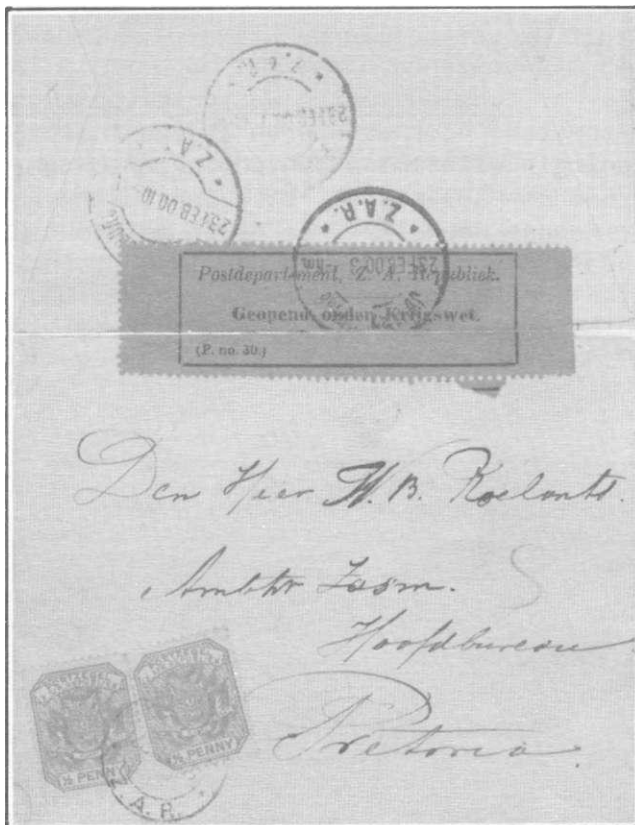
Toen de oorlog begon, trokken de Boeren de kroonkolonie Natal binnen. In het door hen veroverde gebied mochten de postzegels van Natal niet meer gebruikt worden; de brieven en kaarten moesten met

Brief, afgestempeld op 21 januari 1900 te Pretoria en bestemd voor Nederland. Op de enveloppe het zeldzame censuurstempel "Gezien".

postzegels van de Zuid-Afrikaanse Republiek (Transvaal] gefrankeerd worden. Bovendien werden ook zo veel mogelijk de poststempels gewijzigd; Natal werd vervangen door Z.A.R. In veel gevallen werden noodstempels gebruikt.

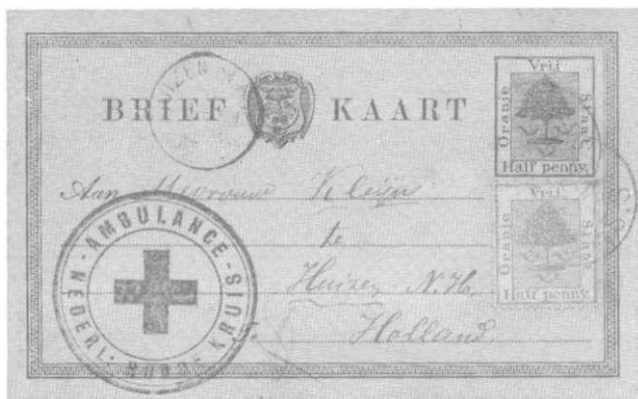
Het censureren van brieven begon reeds op 10 oktober 1899, dus twee dagen voor het uitbreken van de oorlog. Speciaal de buitenlandse brieven werden gecontroleerd. Later werden vrijwel alleen brieven

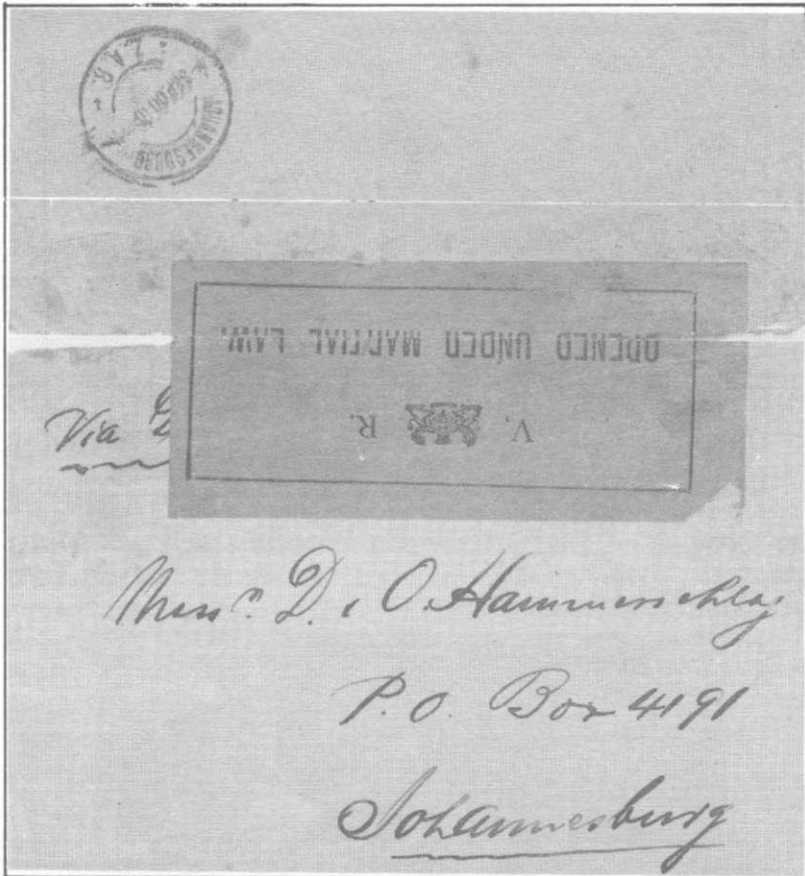
Brief, afgestempeld op 22 februari 1900 (plaatsnaam niet leesbaar) en bestemd voor Pretoria. De brief is gecensureerd te Johannesburg en daarna dichtgeplakt met een censuurstrook.

Spotprent Boerenoorlog op Nederlandse briefkaart.
Een boze Boer geeft Koningin Victoria een pak slaag
omdat de engelsen bij de slag bij Modderrivier dum-
dumkogels gebruikten zouden hebben.

Briefkaart, afgestempeld te Smaldeel O.V.S. op 25 april 1900 en bestemd voor Nederland. Aankomststempel van Buizen (N.H.) van 25 mei 1900. De briefkaart is afkomstig van de ambulance van het Nederlandse Rode Kruis. De ambulance-trein was gevestigd op het spoorwegemplacement van Smaldeel; alle poststukken werden op het station afgestempeld. De afstempeling geschiedde dan ook met het haltestempel O.V.S.S., hetgeen een zeer weinig voorkomend stempel is.

Brief, afgestempeld op 8 september 1900 te Lourenco Marques. De brief is door de oensuur gesloten met een oensuurstrook, onder meer vermeldende de letters V(Victoria) R(Regina).

B. Post van burgers in de Britse koloniën en in door de Britten bezette gebieden.

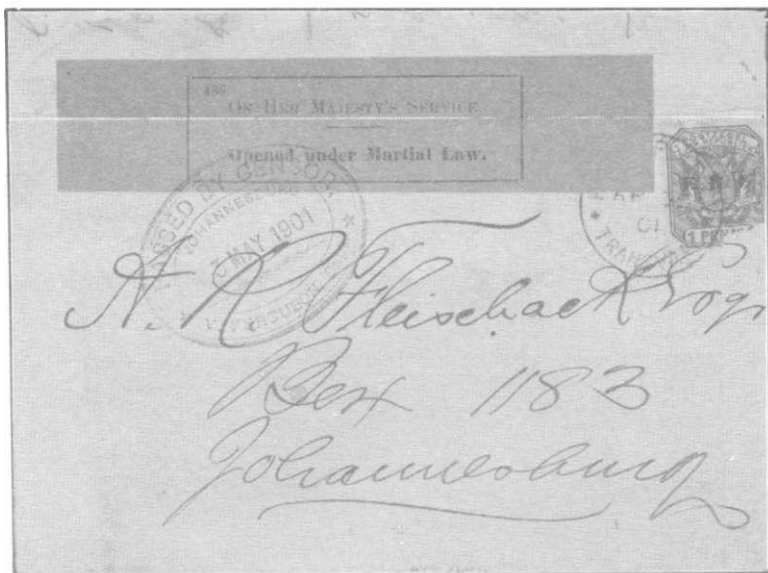
Bij de Britten was de censuur veel strakker geregeld, vrijwel alle brieven en kaarten werden gecensureerd. Op de binnenlandse poststukken staat vaak meer dan één censuurstempel, één van de plaats van afzending en één van de plaats van bestemming. Het aantal verschillende censuurstempels is dan ook

zeer groot, terwijl er ook nogal wat verschillende censuurstroken zijn. Doordat de censuurstroken meestal gedeeltelijk op de voorzijde en gedeeltelijk op de achterzijde van de enveloppe geplakt zijn, is het aantal onbeschadigde stroken zeer klein.

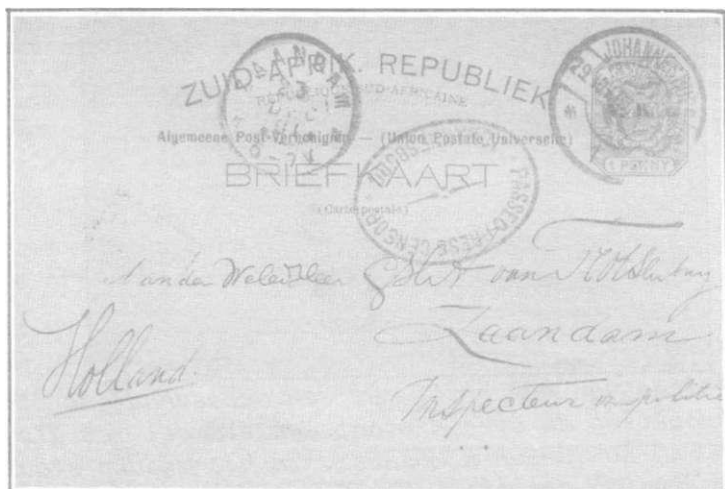
Een bijzonderheid is dat in heel veel censuurstempels de naam van de plaats waar gecensureerd werd, vermeld staat; vaak staat tevens de naam van de censor in het stempel vermeld. Er zijn zelfs aparte naamstempels.

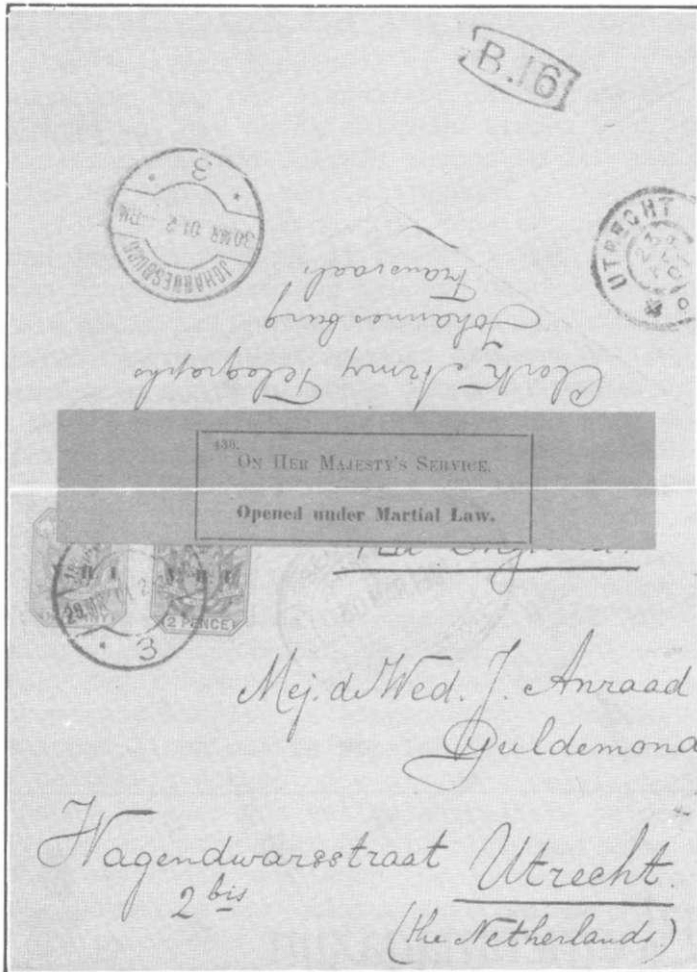

Achterzijde van een brief met een onbeschadigde censuurstrook. Op de strook staat een stempel met als tekst: **PASSED CENSOR KIMBERLEY**. In het midden staat de naam van de censor: **W.Elton**.

Brief, afgestempeld te Paardeboom op 30 april 1901 en bestemd voor Johannesburg. De postzegel is reeds voorzien van de opdruk E.R.I. maar de censuurstrook geeft nog aan "Her Majesty".

Brief, afgestempeld te Johannesburg op 29 maart 1901 en bestemd voor Nederland. De brief is door de censuur voor controle geopend en daarna met een censuurstrook gesloten. Het censuurstempel vermeldt de naam van de plaats waar de censuur plaats vond en de naam van de censor.

Briefkaart, afgestempeld op 29 november 1901 te Johannesburg. De kaart vertoont op de postzegel nog de opdruk V.R.I., dus meer dan elf maanden na de dood van koningin Victoria.

Oranje Vrijstaat werd door de Britten omgedoopt in Orange River Colony en op den duur mochten zowel in Oranje Vrijstaat als in Transvaal poststukken alleen voorzien worden van postzegels van deze gebieden, indien deze zegels voorzien waren van een opdruk. Eerst was dat de opdruk V.R.I., hetgeen betekent Victoria Regina Imperatrix, dus koningin en keizerin Victoria. Na haar door op 22 januari 1901 werd dit E(Edward) R[Rex) I(Imperator). Het heeft echter nog maanden geduurd voordat de zegels met de opdruk V.R.I. opgebruikt waren.

De Britten voelden zich zo zeker van een uiteindelijke overwinning dat reeds in 1902, en wel in de periode vóór het sluiten van de vrede op 31 mei 1902, postzegels met de beeltenis van Edward VII in Transvaal in gebruik genomen werden.

(Wordt vervolgd)

Drs.W.J.van Doorn

Bloemenmagazijn
en Plantenkas

bv bloemisterij

AALBERS

hatertseweg 275
telefoon 55 02 75 • nijmegen